maatschappijleer (nieuwe stijl en oude stijl)

Correctievoorschrift VWO

Voorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20**04**

Tijdvak 1

inzenden scores
Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 2 juni naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 87 scorepunten worden behaald.
Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regels

Voor het vak maatschappijleer (nieuwe stijl en oude stijl) VWO zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

Opgave 1 Niet-stemmers

Maximumscore 2

1 □ • de *invoer* in het politieke systeem — 1

• In deze regels staat dat sommigen de lage opkomst bij verkiezingen als een uiting van tevredenheid zien. Dit kan opgevat worden als (*passieve) steun* met het overheidsbeleid. Steun voor het bestaande beleid is één element van de invoer in het politieke systeem. (Daarnaast bestaat de invoer uit eisen of wensen) — 1

Ook goed het begrip *terugkoppeling* met uitleg.

Maximumscore 2

2 □ Voorbeelden van algemene redenen voor de geringe politieke belangstelling met zinsnede uit de tekst, zijn (twee van de volgende):

• onbekendheid en onwetendheid
citaat : “Geeske kijkt nooit naar het Journaal en leest nooit een krant” (regels 66-68)

• Andere zaken in werk en vrije tijd vindt men meer bevredigend dan bezig zijn met politiek. / gebrek aan stimulansen
citaat: “Ze heeft wel veel belangstelling voor soaps en wil in de verpleging gaan werken.” (regels 68-70)

• In de sociale omgeving wordt politieke belangstelling niet positief gewaardeerd. / Er is behoefte om je aan te passen aan je sociale omgeving. / Men ervaart politiek als niet interessant.

• citaat: “Ik spreek nooit over politiek, mijn vriendinnen ook niet.” (regels 72-73)

per juiste reden en zinsnede — 1

Maximumscore 2

3 □ •Nederland heeft het kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging — 1

• Kenmerk is dat relatief veel partijen in het parlement vertegenwoordigd zijn. In de Nederlandse situatie heeft geen enkele partij de meerderheid in het parlement. Dat maakt coalitievorming en dus compromissen noodzakelijk — 1

Maximumscore 1

4 □ de verzuiling

Maximumscore 2

5 □ • De politieke elites / de politieke leiders van de verschillende bevolkingsgroepen (levensbeschouwelijke en politieke zuilen) sloten compromissen — 1

• De politieke leiders waren doordrongen van het feit dat de problemen die in de onderlinge betrekkingen tussen de zuilen grote spanningen konden opleveren, alleen op vreedzame manier moesten worden opgelost. / Gezien de machts- en getalsverhoudingen van de vier zuilen konden problemen alleen op vreedzame manier worden opgelost (Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek; A. Lijphart, 1992) — 1

Een antwoord als ‘anders kan het land niet goed bestuurd worden’ — 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 4	
6 □	twee van de volgende: • Articulatiefunctie: burgers hebben (kennelijk) niet het idee dat politieke partijen hun wensen en eisen onder woorden brengen. • Participatie-/socialisatiefunctie: burgers worden door politieke partijen in onvoldoende mate gestimuleerd tot deelname aan politieke besluitvormingsprocessen. • Communicatiefunctie: politieke partijen zijn in onvoldoende mate intermediair tussen kiezer en overheid/de politiek. • Integratiefunctie: politieke programma's zijn onvoldoende gebaseerd op de wensen van (ontevreden) burgers.	
	per juist antwoord	**2**
	Maximumscore 3	
7 □	beoordeling: voor juiste toepassing van een kenmerk van collectieve goederen	**1**
	drie van de volgende kenmerken van collectieve goederen: • De overheid is nodig voor het ontwikkelen/instandhouden van deze zaken. • Deze zaken moeilijk (geheel) via de markt kunnen worden gerealiseerd / een marktgerichte voorziening soms met hoge kosten gepaard gaat. • Het gaat om zaken die van algemeen belang geacht worden. • Deze zaken (in principe) voor iedereen beschikbaar moeten zijn. • Uitsluitend de overheid de burgers kan dwingen om bij te dragen aan de bekostiging ervan / burgers premies en belasting ervoor betalen.	
	Maximumscore 2	
8 □	• Hoog opleidingsniveau. (Willemse zal waarschijnlijk hoog opgeleid zijn. Hij is beleidsmedewerker.)	**1**
	• Politieke interesse en kennis. (“Zijn vrienden zagen hem als een politiek dier dat…..”)	**1**
	Maximumscore 2	
9 □	Een hypothese (een toetsbare veronderstelling over de werkelijkheid) moet voldoen aan de volgende kenmerken: • een meetbaar kenmerk van de sociaal-economische positie van mensen • een relatie wordt gelegd met de variabele stemmen / niet-stemmen Voorbeelden van een goede hypothese zijn: • Het hebben van een betaalde baan geeft een grotere kans op het gaan stemmen. • Hoe lager de opleiding, des te groter de kans dat iemand niet gaat stemmen. • Hoe lager het inkomen, des te groter de kans dat iemand niet gaat stemmen.	
	bij juiste formulering van hypothese	**2**
	bij gedeeltelijk juiste formulering	**0**
	Maximumscore 2	
10 □	• Bepaalde (groepen van) mensen (en met name niet-stemmers) doen niet mee aan enquêtes over politiek en stemgedrag (de steekproef was daardoor niet representatief)	**1**
	• Mensen geven sociaal wenselijke antwoorden op vragen over het gaan stemmen bij enquêtes	**1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Maximumscore 2

11 ☐ Voorbeelden van goede antwoorden zijn (twee van de volgende):

- (gedeeltelijke) invoering van het districtenstelsel
  uitleg
  Bij een districtenstelsel is er een sterkere binding tussen kiezers en gekozenen. / Er is meer kans op een tweepartijenstelsel. De kiezer kan in zo'n stelsel direct kiezen voor een regeringspartij (of oppositie).
- invoering van het referendum
  uitleg
  De kiezer kan een directe invloed uitoefenen over zaken die hij of zij belangrijk vindt.
- kiezen van de minister-president
  De kiezer heeft met zijn stem directe invloed op de samenstelling/kleur van het kabinet.
- kiezen van de burgemeester
  uitleg
  De kiezer bepaalt welke persoon het gezicht van de gemeente is. / De kiezer heeft directe invloed op het bestuur (college van Burgemeester en wethouders) van de gemeente.

per juist voorbeeld van staatkundige verandering en uitleg **1**

Maximumscore 2

12 ☐ Uit tabel 2 blijkt onder andere dat (twee sociaal-demografische kenmerken) jongeren minder vaak stemmen dan mensen van middelbare leeftijd en dat mensen met lagere inkomens minder vaak stemmen dan mensen uit de hogere inkomenscategorieën.
Dit kan betekenen dat de standpunten van de Tweede-Kamerfracties minder overeenkomen met dat wat de kiezers willen. In dit geval de standpunten van jongeren en die van mensen met een laag inkomen. De afspiegeling van de Tweede Kamer als vertegenwoordiging van de burgers is dan minder representatief.

Maximumscore 2

13 ☐ Het antwoord moet de volgende elementen bevatten:

- De klassieke democratie-theorie is een ideaal. Deze theorie gaat uit van actieve deelname van de burgers aan politieke meningsvorming en besluitvorming, zoals stemmen.
- Uit tabel 2 blijkt dat lang niet iedereen actief deelneemt aan verkiezingen.

Indien alleen het tweede element wordt genoemd dan **0**

Maximumscore 2

14 ☐ - Eens met de stelling
Voorbeelden van argumenten (twee van de volgende):

- In de Europese Unie ligt de meeste macht bij de Raad van Ministers en de regeringsleiders van de vijftien lidstaten (de Europese Raad). De Raad van Ministers heeft het laatste woord bij het tot standkomen van de Europese wet- en regelgeving.
- De Europese Raad (de regeringsleiders) keurt de Europese verdragen goed / stelt de grote lijnen vast van de gezamenlijke Europese politiek.
- De besluiten van de Raad van Ministers en de Europese Raad worden niet voorgelegd ter goedkeuring aan het Europees Parlement (het democratisch tekort).
- Samen met de Raad van Ministers stelt het Europees Parlement de begroting van de EU vast, maar over de belangrijkste begrotingspost landbouw, heeft het Europees Parlement geen zeggenschap.
- De Europese Commissie is het dagelijks bestuur van de Europese Unie en heeft als belangrijkste taak het nemen van initiatief op het terrein van de Europese wetgeving; met andere woorden het initiatief ligt bij de Commissie en niet bij het Europees Parlement.
- De leden van de Europese Commissie worden niet door het Europees Parlement voorgedragen, maar door de regeringen van de lidstaten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

- Oneens met de stelling
Voorbeeld van argumenten (twee van de volgende):
- Het Europees Parlement heeft macht. Op een aantal beleidsterreinen (onder andere wetgeving over de interne markt, milieu, volksgezondheid, sociaal beleid, vervoer) heeft het Europees Parlement het laatste woord of heeft evenveel zeggenschap over wetsvoorstellen als de Raad van Ministers. (Uitzonderingen zijn de beleidsterreinen: landbouw, justitie, binnenlandse zaken, buitenlandse zaken en belastingen.)
- Het Europees Parlement oefent controle uit op de uitvoering van Europese richtlijnen en verordeningen door de Europese Commissie. / Het kan een motie van wantrouwen indienen tegen de Europese Commissie.
- Europees Parlement kan wijzingsvoorstellen en amendementen indienen over de ontwerpbegroting van de Raad van Ministers. / Europees Parlement heeft het recht om de begroting in haar geheel te verwerpen.
- Het Europees Parlement beslist over toetreding van nieuwe lidstaten.
- Het Europees Parlement beslist over het voorzitterschap van de Europese Commissie.
- Het Europees Parlement mag parlementaire enquêtes houden om misstanden binnen de Europese Unie te onderzoeken.

per juist toegepast argument — 1

Opmerking
Kandidaten kunnen ook een enerzijds-anderzijds betoog houden en zowel een of meer argumenten voor als een of meer argumenten tegen de stelling gebruiken.

Opgave 2 Gevolgen van de economische crisis

Maximumscore 1

15 □ Op de rol van overlegpartner bij het overleg tussen de sociale partners.

Maximumscore 2

16 □ Voorbeelden van maatregelen aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt (stimuleren van de bestedingen, werkgelegenheid vergroten / vraag naar arbeid) zijn (één van de volgende):
- verlaging van belastingen en premies voor zowel bedrijfsleven als individuele burgers
- loonmatiging/matiging arbeidskosten
- meer aankopen doen in de marktsector
- maatregelen ter flexibilisering van de arbeidsmarkt / marktbelemmeringen uit de weg ruimen
- versoepeling ontslagrecht/verbetering van de werking van de arbeidsmarkt
- meer banen scheppen in de zorg en onderwijs
- het stimuleren van deeltijdarbeid
- minder bezuinigingen
- subsidies aan kansrijke bedrijfstakken

per juiste maatregel — 1

Voorbeelden van maatregelen aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt (verhogen van kwantiteit en kwaliteit van de beroepsbevolking) zijn (één van de volgende):
- het stimuleren van scholing en omscholing
- het bevorderen van VUT-regelingen
- het nemen van maatregelen om vrouwen meer kansen op betaald werk te geven: zorgen voor opvang van kinderen
- maatregelen om de arbeidsdeelname van gehandicapten / mensen uit achterstandsgroepen te bevorderen onder andere door premies voor het bedrijfsleven in het vooruitzicht te stellen of het scheppen van banenpools/gesubsidieerd werk/loonkostensubsidies
- projecten om werkervaring op te doen
- loonkostensubsidie

per juiste maatregel — 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
17 □	Voorbeelden van goede argumenten zijn (twee van de volgende): • Uitkeringen van werklozen worden deels door de staat gedragen. • Werkloosheid betekent een terugloop van inkomens en dus lagere belastinginkomsten voor de staat. • Verminderde belastinginkomsten en verhoogde rijksuitgaven hebben nadelige gevolgen voor de bekostiging van het sociale zekerheidstelsel.	
	per juist argument	1
	Maximumscore 3	
18 □	• opleiding: volgens de tekst neemt de werkloosheid onder hoogopgeleiden snel toe, terwijl een lage opleiding gewoonlijk een rol speelt bij een minder goede positie op de arbeidsmarkt	1
	• leeftijd: "Vooral mannen tussen de 25 en 44 jaar worden getroffen." Over het algemeen zijn juist meer ouderen werkloos dan jongeren	1
	• geslacht: opvallend genoeg komt werkloosheid vooral voor bij mannen, terwijl vrouwen vaak een zwakkere positie op de arbeidsmarkt innemen	1
	Maximumscore 2	
19 □	• tertiaire sector	1
	• het zijn voorbeelden van commerciële dienstverlening	1
	Maximumscore 2	
20 □	• Toepassing van informatietechnologie levert doorgaans werk op indien er sprake is van het produceren van nieuwe producten. Dit is productinnovatie	1
	• De invoering van procesinnovatie - automatisering en informatisering - levert werkgelegenheid op: er zijn IT-deskundigen nodig om deze processen in te voeren en te onderhouden. / Procesinnovatie kan betekenen dat productie die eerder verplaatst werd naar lagelonenlanden, teruggehaald wordt, omdat de productie hier nu goedkoper kan; dit levert arbeidsplaatsen op	1
	Maximumscore 4	
21 □	• functie: Werk waarvoor een hogere opleiding vereist is, biedt deze mensen de mogelijkheid tot zelfontplooiing/zelfrespect/voldoening/gevoel van eigenwaarde/autonomie/identiteit	1
	• de *arbeidsinhoud:* deze vereist bijvoorbeeld een intellectuele of creatieve uitdaging	1
	• functie: Een goed betaalde baan verschaft onder andere sociale status/prestige/een bepaalde levensstandaard	1
	• Een goed inkomen valt onder de *arbeidsvoorwaarden*	1
	Maximumscore 3	
22 □	drie van de volgende: • Arbeid is een bijbelse opdracht / opdracht van God / dienst aan God / niets doen is een zonde. • Arbeid is een wezenlijke activiteit voor mens en samenleving; arbeid geeft zin aan het leven. • Arbeid is een instrumenteel middel om een aantal levenswaarden (onder andere materiële welstand, vrije tijd, ontplooiing) te verwezenlijken. • Arbeid is een recht. • Arbeid geeft structuur aan het leven.	
	per juiste opvatting	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Maximumscore 4

23 □ Voorbeeld van een conflicterend/tegengesteld belang is:
- "Ook hekelt Schraven de geringe bereidheid van de bonden om de lonen te matigen.…alles aan gelegen te zorgen voor een verantwoorde loonkostenontwikkeling." (regels 8-13) Of: "Na jaren van constructieve gesprekken zet Schraven nu de grijsgedraaide plaat van loonkostenmatiging weer op." (regels 24-27) **1**
- Op gebied van de arbeidsvoorwaarden streeft de werknemer naar een verbetering van inkomen. De werkgever daarentegen is gebaat bij lage arbeidskosten **1**

Voorbeeld van een gemeenschappelijk belang is:
- "Ondanks de ruzie gaan vakbeweging en werkgevers straks eensgezind bij het nieuwe kabinet aandringen op aanpassing van het voorgenomen WAO- en pensioenbeleid" (regels 50-55) / "Over de WAO hebben de sociale partners unaniem advies uitgebracht." (regels 60-62) **1**
- Een goede WAO- c.q. pensioenregeling is in beider belang. De werknemer is bij arbeidsongeschiktheid/pensionering verzekerd van een redelijk inkomen. De werkgever is gebaat bij een goede regeling zonder een te hoge bijdrage en/of boeteclausule. Dit houdt de kosten laag **1**

Maximumscore 3

24 □ Voorbeelden van goede antwoorden zijn (drie van de volgende):
- Vakbonden hebben meer professionele deskundigheid in huis dan de OR.
- Vakbonden beschikken over de machtsbron aantallen leden in tegenstelling tot de OR.
- Vakbonden kunnen een massale actiebereidheid beter inzetten als pressiemiddel / hebben het stakingswapen.
- Een OR heeft geen stakingskas.
- Het is voor OR-leden moeilijk om zich onafhankelijk van de werkgever op te stellen; zij hebben een geringe afstand tot de directie en zijn voor hun inkomen afhankelijk van het bedrijf.
- OR-leden zijn afhankelijk van een goede verhouding met hun werkgever in de relationele sfeer, met oog op loopbaanvooruitzichten en dergelijke.
- Bedrijven met minder dan 50 werknemers hoeven geen OR te hebben en vallen dan ook niet onder een bedrijfstakgewijze belangenbehartiging.

per juist antwoord **1**

Maximumscore 2

25 □ twee van de volgende:
- Het huidige economische klimaat: de positie van werknemersorganisaties is zwakker in tijden van economische neergang en werkloosheid dan in tijden van economische opgang, omdat er minder economische ruimte is om eisen in te willigen.
- Het politieke klimaat: in augustus 2002 (kabinet-Balkenende I) zit er geen grote linkse partij / zit de PvdA niet in de regering als 'bondgenoot' van de vakbeweging.
- De machtsbasis van de vakbonden zelf: in tekst 5 is sprake van "nog maar 24 procent van de werknemers is lid van een vakbond" (regels 6-8), "de vergrijzing van de vakbeweging" (regels 37-38) en de "interne problemen" (regel 38)

per juist antwoord **1**

Maximumscore 2

26 □ De *sociaal-economische* benaderingswijze, omdat het gaat om vragen als (één van de volgende):
Welke belangen hebben de betrokken actoren? / Welke belangen zijn gemeenschappelijk of zijn tegengesteld? of omdat het in de teksten 4 en 5 gaat om belangen van werklozen, werknemers en werkgevers.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 3 VN-Ontwikkelingsprogramma UNDP: Democratie en ontwikkeling

Maximumscore 4

27 □ Andere doelstellingen van de VN zijn (twee van de volgende):
- handhaven van de internationale vrede en veiligheid
- stimuleren van vriendschappelijke relaties tussen de volkeren
- bevorderen van respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden

per juiste doelstelling **1**

uitleg (twee van de volgende):
- Door het terugdringen van onderontwikkeling worden oorzaken van instabiliteit (migrantenstromen enz.) voorkomen en wordt de internationale vrede en veiligheid bevorderd.
- Door multilaterale samenwerking worden de vriendschappelijke betrekkingen tussen de volkeren bevorderd.
- Het bevorderen van sociale vooruitgang en betere levensomstandigheden betekent ook het bevorderen van respect voor mensenrechten (en fundamentele vrijheden). / Het feit dat het UNDP een rapport uitgeeft over democratie en ontwikkeling betekent een concrete bijdrage aan de doelstelling van het bevorderen van respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden.

per juiste uitleg **1**

Maximumscore 2

28 □ twee van de volgende voorbeelden van goede antwoorden:
- bureaucratie van de VN: de VN is een grote en complex-bureaucratische organisatie (met een centraal apparaat en tal van VN-organisaties)
- moeite om intern overeenstemming te bereiken tengevolge van de tegenstellingen tussen 'Noord' en 'Zuid'
- de beschikbare machtsmiddelen: onvoldoende invloed op bijvoorbeeld de wereldhandel / bij handhaving van de rechtsorde / bij het optreden van gewapende conflicten
- onvoldoende financiële middelen: sommige lidstaten betalen niet (op tijd) of te weinig contributie; het uitvoeren van diverse taken komt dan in gevaar

per juist voorbeeld **1**

Maximumscore 2

29 □ Voorbeelden van goede antwoorden zijn (één van de volgende):
- Een voordeel is dat bij multilaterale hulp de politieke en economische belangen van donorlanden (EU en VS) een minder belangrijke rol spelen.
  - kanttekening:
  In de praktijk spelen deze belangen wel degelijk een rol doordat bijvoorbeeld rijke landen een beïnvloedingsmogelijkheid hebben door te dreigen met terugtrekken van donatiegelden.
- Een voordeel is dat ontwikkelingslanden op enigszins gelijkwaardige basis participeren in de multilaterale organisaties.
  - kanttekening:
  In de praktijk echter hebben de rijke industrielanden het voor het zeggen in een belangrijk multilaterale organisatie als de Wereldbank.
- Een voordeel is dat (gespecialiseerde) multilaterale organisaties als de FAO meer en beter technisch kader uit de derdewereldlanden kunnen organiseren en bundelen.
  - kanttekening:
  Bij deze organisaties spelen politieke benoemingen een grote rol.

- per juist voordeel **1**
- per juiste kanttekening **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

30 ☐ Voorbeelden van goede antwoorden zijn:

- *A* Onjuist: volgens figuur 3 bevinden zich bijvoorbeeld vrij arme landen (Costa Rica/India) in de categorie landen met een (positief) 'democratische score'. En volgens figuur 3 tref je landen met een minder 'democratische score' aan die rijk zijn (Bahrein) **1**
- *B* Onjuist: Volgens figuur 4 blijkt er niet steeds verband te bestaan tussen democratie-score en inkomensverdeling in het algemeen en volgens figuur 2 neemt de ongelijkheid in jonge (Oost-Europese) democratieën juist toe **1**
- *C* Juist: volgens figuur 1 is het aantal democratische regimes sterk toegenomen, het aantal autoritaire regimes sterk afgenomen en is ook dat deel van de wereldbevolking dat leeft onder een democratisch bewind, sterk toegenomen **1**

Maximumscore 4

31 ☐ In het antwoord moet zitten:

- een kenmerk van een democratie **1**
- een meetbare indicator van het begrip democratie, dan wel is aangegeven hoe de variabele/indicator aangetoond kan worden / meetbaar is **1**

Voorbeelden van goede antwoorden zijn (twee van de volgende):

- het bestaan van *vrije verkiezingen waaraan twee of meer partijen mogen meedoen*: bijvoorbeeld aan de hand van rapporten van internationale waarnemers van de VN bij verkiezingen
- het bestaan van *persvrijheid/afwezigheid van overheidscensuur*: bijvoorbeeld aan de hand van rapporten van Amnesty International / Internationale Vereniging van Journalisten / Internationale Schrijversbond (PEN)
- het bestaan van *vrije vakbonden*: bijvoorbeeld vrije toegang tot lidmaatschap en percentage lidmaatschap / afwezigheid gevangenschap vakbondsleiders (aan de hand van Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV))
- het bestaan van *scheiding van machten*: bijvoorbeeld studie Grondwet en situatie in de praktijk (Internationale Commissie van Juristen (ICJ))
- het door de overheid erkennen van *mensenrechten*/*burgervrijheden*: bijvoorbeeld rapporten van Amnesty International / ICJ
- het bestaan van *civil society*: participatie / percentages lidmaatschappen van niet-gouvernementele maatschappelijke organisaties: aan de hand van statistieken en situatie in de praktijk
- het bestaan van *goed functionerende politieke partijen*: bijvoorbeeld analyse van percentage burgers dat lid is van een politieke partij / de mate waarin lidmaatschap openstaat voor iedereen
- percentage zetels, ingenomen door *vrouwen*/*minderheden*: aan de hand van analyse parlementsleden
- periodieke *verantwoording van politieke elite*: welk jaar laatste verkiezingen gehouden?
- vrijheid: geen invloed leger / geen inzet van leger bij demonstraties / geen generaals als ministers zoals waargenomen door onafhankelijke (internationale) pers
- gelijkheid: algemeen kiesrecht / gelijkheid mannen en vrouwen, zichtbaar in statistieken door gelijk loon, gelijke kansen in het onderwijs, gelijke kans bij sollicitaties

Maximumscore 4

32 ☐ twee van de volgende dimensies met voorbeeld:

- de ecologische dimensie: bijvoorbeeld de mate van milieuvernietiging, -vervuiling in een land.
- De etnisch-culturele dimensie: bijvoorbeeld de mate waarin de identiteit van minderheden wordt gerespecteerd
- De politieke dimensie: bijvoorbeeld de mate waarin mensenrechten worden gerespecteerd

per juiste dimensie met voorbeeld **2**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

33 □ • Eén van de criteria op basis waarvan Nederland ontwikkelingshulp geeft, is onder meer de kwaliteit van het bestuur. Dit houdt in het kijken naar de aan-/afwezigheid van corruptie, mensenrechten en democratisch bestuur **1**

• De nadruk van het UNDP-rapport op de betekenis van democratie is een bevestiging van de voorwaarden die Nederland stelt aan ontwikkelingslanden. Democratisch bestuur kan ervoor zorgen dat de hulp goed besteed wordt **1**

Maximumscore 2

34 □ Voorbeelden van voorwaarden zijn (twee van de volgende):
- lokale ontwikkelingswerkers in dienst nemen
- kennis en ervaring van de lokale bevolking gebruiken
- lokale organisaties en instellingen zelf verantwoordelijk laten zijn voor de uitvoering van ontwikkelingsprogramma's

per voorwaarde **1**

Maximumscore 4

35 □ • per juist gekozen argument of gegeven **1**

• voor consistent betoog **1**

Kandidaten kunnen ook een enerzijds-anderzijds betoog geven.

Voorbeelden van juist gekozen argumenten of gegevens:
argumenten voor de stelling:
- Democratie helpt hongersnoden te voorkomen: uit vrees voor kiezers komen gekozen politici sneller in actie. (zie tekst 7)
- Democratie blijkt een sterkere waarborg te zijn voor politieke stabiliteit. (zie tekst 7)
- Democratie geeft mensen zeggenschap over hun eigen lot / overal ter wereld willen mensen vrij zijn hun mening te geven, deelgenoot zijn in de samenleving waarin zij leven, vrij zijn om beslissingen te kunnen nemen. Democratie zelf is een maatstaf voor ontwikkeling. (zie tekst 6)
- Oorlogen tussen democratieën komen bijna niet voor. (zie tekst 6)

argumenten tegen de stelling:
- Democratie vergroot de verwachtingen van de bevolking; bij mislukking, zoals in Pakistan, voedt dit de gevoelens van wantrouwen, cynisme bij de bevolking. (zie tekst 7)
- De democratische factor is niet altijd relevant: er blijkt geen automatisch causaal verband tussen democratie en ontwikkeling, (omdat ook de internationale omgevingsfactoren belangrijk zijn (zoals de zeer geringe zeggenschap van arme landen bij belangrijke internationale organisaties als de Wereldbank, de tariefmuren van China, de VS en de EU)). (zie figuur 5)
- Het gevaar bestaat dat bij democratische verkiezingen fundamentalisten aan de macht komen. (zie tekst 7)

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.